

MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI

6

Editörler:
Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU
Doç. Dr. Yakup Şafak

AKÇAĞ

MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI -6

Editörler: Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu,
Doç. Dr. Yakup Şafak

Mevlânâ Araştırmaları Derneđi Bilim Kurulu

Dr. Nazif Öztürk, Prof. Dr. Hicabi Kırılangoç,
Prof. Dr. Derya Örs, Prof. Dr. Yusuf Öz,
Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu,
Doç. Dr. Yakup Şafak

Akçağ Yayınları: 1565
Yeni Türk Edebiyatı: 134

1. Basım: Ankara 2019

ISBN: 978-605-342-495-6

*Kitabın içeriđi ile ilgili
tüm hukuki sorumluluk yazarına aittir.*

Sertifika No.: 11382

© Akçağ Yayınları 2019
Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı
anlaşmalı olarak Akçağ Yayınları'na aittir. İzinsiz kısmen ya da
tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Baskı: HİRA Grup Matbaacılık
İvedik Osb Matb. Sitesi 1514 cd.
No.4 Yenimahalle, Ankara

Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.
Gökkuşadı Cad. No. 37/B Balgat-Ankara
Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51 Faks: (312) 432 28 52

E-posta: akcag@akcag.com.tr
www.akcag.com.tr

DİVÂN-I KEBİR'DEN BİR GAZELİ OKUMA DENEMESİ

Prof. Dr. Hicabi Kurlangıç*

Giriş

Mevlânâ'nın gazel ve terciibentleriyle rubailerini havi *Divân-ı Kebîr*, *Divân-ı Gazeliyyât-ı Şems* adıyla da bilinir. Rubailer ile birlikte *Divan-ı Kebir*'in içerdiği şiirlerin toplam beyit sayısı kırk bin civarındadır¹. Eserdeki gazellerin çoğu Şems-i Tebrîzî sonrası dönemin ürünüdür. Mevlânâ'nın gazelleri, ilahî aşkı terennüm eden coşkulu şiirlerdir. Bu şiirlerde ruhani bir neşe egemendir. İran'da Bedüzzaman Furûzanfer tarafından ilk kez tashih edilip basımı yapılan *Dîvân-ı Kebîr*'in² şimdiye dek bu basımdan başka bütüncül bir tenkitli neşri yapılmamıştır. Tevfik Subhânî de *Dîvân-ı Kebîr* metnine emek sarf eden araştırmacılardan olup onun Konya Mevlânâ Müzesi nüshasını esas alarak yaptığı neşir de bu alana önemli bir katkıdır³.

Dîvân-ı Kebîr'den çeşitli seçmeler yapılarak Türkçeye aktarılmış, ayrıca *Dîvân-ı Kebîr*'de yer alan rubailer müstakil olarak Türkiye'de ilk kez Veled Çelebi İzbudak tarafından neşredilmiş, bu neşir esas alınarak M. Nuri Gençosman tarafından rubailerin Türkçe tercümesi yapılarak yayımlanmıştır. Daha sonra da rubailerin müstakil kitap halinde çeşitli tercümeleri gerçekleştirilmiştir⁴. Türkçede çeşitli seçmelerinin yayımlandığı *Dîvân-ı Kebîr*'in tamamının ilk ve tek Türkçe çevirisiyse Abdülbâki Gölpinarlı tarafından gerçekleştirilmiştir⁵.

Dîvân-ı Kebîr'de (Bedüzzemân Furûzanfer neşrine göre) 3228 gazel/kaside, 44 terciibent ve 1995 rubai yer almaktadır. Mevlâna'nın gönül dünyasının çeşitli

* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bak. Adnan Karaismailoğlu, *Dîvân-ı Kebîr Gazel Dizini*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015, s. 9-11.

² Mevlânâ Celâluddin-i Muhammed Meşhûr be-Mevlevî, *Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*, Hazırlayana: Bedüzzemân Furûzanfer, İntişârât-i Emir Kebîr, 4. bs. Tahran 1378.

³ Mevlânâ Celâluddin Muhammed ibn Hüseyin Belhî-yi Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr-Kulliyât-i Şems-i Tebrîzî*, Hazırlayan: Tevfik Subhânî, Encumen-i Âsâr ve Mefâhir-i Ferhengî, Tahran 1386.

⁴ Mevlâna'nın rubailerinin Türkçe tercümeleriyle ilgili olarak kapsamlı bilgi için bak. Şefik Can, *Rubâiler-Mevlâna*, Kurtuba Kitap, İstanbul 2009, s. 11-18.

⁵ Mevlânâ Celâleddin, *Dîvân-ı Kebîr*, Çeviri: Abdülbâki Gölpinarlı, I-VII, İstanbul 1957-1974 (2. basım: İşbankası Yay. I-VII, İstanbul 2007)

yansımalarını barındıran büyük bir hazine niteliğindeki *Dîvân-ı Kebîr* üzerine çalışmalar günümüzde bir nebze canlanmış görünmektedir. *Dîvân-ı Kebîr*'in en eski nüshası olarak bilinen Konya nüshasının ülkemizde tıpkıbasımının yapıлып eserde yer alan şiirlerin karşılaştırmalı dizininin hazırlanmış olması⁶, çeşitli bilimsel dergilerde *Dîvân-ı Kebîr* etrafında bazı konuların makale boyutunda tartışılması, üniversitelerde *Dîvân-ı Kebîr*'in kimi yönlerine dair tezler hazırlanması bu canlanışın tezahürlerindedir.

Dîvân-ı Kebîr metninin tenkitli neşrini hazırlayan Bedüzzemân Furûzanfer, çalışmasının girişinde, yaptığı çalışmayla ilgili olarak ayrıntılı bilgiler verir ve nüshalara erişme ve nüsha karşılaştırma sürecini anlatır⁷. Bu anlatılanlardan onun bu çalışmaya büyük bir ciddiyet ve titizlikle eğildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Furûzanfer'in tenkitli neşir çalışmasının bazı eksik yönlerinin bulunduğunu dile getiren bazı araştırmacılar olmuştur. Bu konuda yazılmış bir makalede de Furûzanfer'in neşir çalışmasının kapsamlı bir tanıtımı yapıлып onun yararlandığı nüshaların özellikleri belirtildikten sonra *Dîvân-ı Kebîr* üzerinde yeni tenkitli neşir çalışmalarının yapılmasının gerekliliğini vurgulayan araştırmacıların görüşleri değerlendirilmiş ve sonuç bölümünde de yeni bir tenkitli neşrin gerekliliği vurgulanmıştır⁸. Şefî Kedkenî de *Dîvân-ı Kebîr*'den yaptığı seçmelere yazdığı girişte, Furûzanfer'in çalışmasını övdükten sonra, yeni bir tenkitli neşre ihtiyaç olduğunu vurgular⁹.

Her halükârda oldukça hacimli bir eser olan *Dîvân-ı Kebîr*'in nüshaları üzerinde yeni çalışmalar yapmak faydadan hali olmayacaktır. Çünkü böylesine büyük bir eser üzerinde tek kişinin yaptığı çalışmada mutlaka bazı sehivler kaçınılmazdır.

Aynı durum bu eserin tercümesi için de geçerlidir. Bilindiği ve başta belirtildiği ve üzere bu eserin ilk ve tek tam tercümesi Abdülbâki Gölpinarlı imzasını taşımaktadır. Gölpinarlı, bir bakıma bu tercüme çalışmasını bir tenkitli neşir çalışması yapar gibi yapmıştır. Şu anlamda ki kendisi, tercümeyle Mevlânâ

⁶ Mevlânâ Celâleddîn Muhammed, *Dîvân-ı Kebîr*, tıpkıbasım, 2 cilt, PTT Ankara 2012 (Bu çalışmada iki ciltten ayrı olarak ayrı bir cilt halinde bir Takdim/Fihrist bölümü hazırlanmış ve burada *Dîvân-ı Kebîr* hakkında kısa bir değerlendirme ile Gölpinarlı tercümesiyle karşılaştırmalı bir fihrist sunulmuştur). Ayrıca kapsamlı ve tam *Dîvân-ı Kebîr* dizini için bak. Adnan Karaismailoğlu, *Dîvân-ı Kebîr Gazel Dizini*, Akçağ Yayınları, Ankara 2015.

⁷ Celâluddin Muhammed Mevlevî, *Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*, Hazırlayan: Bedüzzemân Furûzanfer, Tahran 1363, hazırlayanın yazdığı mukaddimeye bakınız.

⁸ Muhammed Yûsuf Neyyirî-İlhâm Halîfî Cehremî-Şîrîn Rezmî Bahtiyârî, "Luzûm-i Tashîh-i Dubâre-i Gazeliyyât-i Şems", *Bûstân-i Edeb-Mecelle-i Şi'r-pejûhî-yi Dânişgâh-i Şîrâz*, Yıl: 3, Sayı: 20 (1393), s. 161-186.

⁹ Mevlânâ Celâluddin Muhammed-i Belhî, *Gazeliyyât-i Şems-i Tebrîz*, mukaddime, gozîniş ve tefsîr (giriş-seçki ve yorum): Muhammed Rızâ Şefî'î-yi Kedkenî, İntişârât-i Suhen, Tahran 1387, s. 43-45.

Müzesi Kütüphanesi Müzelik Yazma Kitaplar Bölümünde 68-69 numarada kayıtlı nüshayı esas almakla birlikte başka nüshalara da başvurmuştur, bazı şiirlerin metnini tespitinde nadiren de olsa diğer nüshaları esas almıştır.

Gölpınarlı, tercümesinde mevcut en eski ve kendi tabiriyle en güvenilir *Dîvân-ı Kebîr* nüshasını esas almışsa da bu nüsha incelendiğinde bazı hususlarda tereddütlerin hâsıl olduğu da görülmektedir. Bu nedenle kendisi de zaman zaman başka nüshalara bakma gereği duymuştur. Gölpınarlı'nın büyük bir emek ürünü olan tercümesinde, nüsha farklarından kaynaklanan tereddüt uyandıracak noktaların yanında, mütercimmin okuma ve tercihlerinden kaynaklanan tartışmalı yönler de zaman zaman göze çarpmaktadır. Meselâ metinde geçen bir kelime veya edatın birden fazla biçimde okunabilme imkânı, mütercimleri farklı tercihlere yöneltebilmektedir. Bazen de yapılmış tercümenin Osmanlı harfleriyle yazılmış müsveddesinin Latin harfleriyle Türkçe dizgisi yapılırken gerçekleştiğini düşündürten yanlış yazımlar da söz konusudur. Tercümede bazı yerlerde de yanlış algılama veya sehiv sonucunda anlam kaymaları da görülmektedir. Gölpınarlı tercümesinin yeniden yapılan basımında da gerekli titizliğin gösterilmeyişi ve yeni teknik imkânlara rağmen bazı konulara yeterince dikkat edilmeyişi, bu değerli çalışmanın istifade edilebilirliği zayıflatmıştır. Her halükârda yeni basımlarda bir edisyon kritik çalışması titizliğiyle hareket edilerek bu büyük bilim adamının mirası korunmalıdır.

Dîvân-ı Kebîr'den Bir Gazel

Bu çalışmada *Dîvân-ı Kebîr*'e dikkat çekmek amacıyla örnek bir gazelin metniyle tercümesi okuyucunun dikkatine sunulacaktır. Bu örnekte hem metin irdelenecek, hem de metnin anlamlandırılmasına çalışılacaktır.

Gazel

1. سفره کهنه کجا درخور نان تو بود	خرمگس هم ز کجا صاحب خوان تو بود
2. در زمانی که بگویی هله هان تان چه کمست	کو زبانی که مجابات زبان تو بود
3. گر سیه زوی بود زنگی و هندوی توست	چه غمست از سیهی چونک از آن تو بود
4. ببری در خم خویش و خوش و یک رنگ کنی	تا همه روح بود فر و نشان تو بود
5. ترس را سر ببر و گردن تعظیم بزن	در مقامی که عطاها و امان تو بود
6. ما همه بر سر راهیم و جهانی گذرست	چشم روشن نفسی کان ز جهان تو بود
7. دل اگر بی ادبی کرد بر این صبر مگیر	طعمش بد که در این جنگ عوان تو بود
8. سگ به هر سو که چخند نعره به کوی تو زند	شیرگیرش که بود تا که زیان تو بود
9. هین صبوحست بده می که همه مخموریم	تا که جان یک نفسی مست ضمان تو بود
10. در قدح درنگری زود فرح بخش شود	گرگ چون دید سگ کهف شبان تو بود
11. همه خفتند و دو مخمور چنین بیدارند	نظری کن سوی خمها که نهان تو بود
12. سر و پا مست شود هر چه تو خواهی بشود	برسد چون نرسد چونک رسان تو بود
13. هله درویش بخور نک قدح زفت رسید	سست بودن چه بود چونک او ان تو بود

14. هله امروز نشستیم به عشرت تا شب
چه کم آید می و مطرب چو بیان تو بود
15. خاک بر سر همه را دامن این دولت گیر
چو بر این خاک نشست می همه آن تو بود
16. می او خور همه او شو سر شش گوش مباح
مطلب که دو سه خر گوش کشان تو بود

Tercüme:

Eski sofraya nereden ekmeğine layık olacak? / At sineği de nereden sofraya ortak olacak?

Hey, sizin neyiniz eksik, dediğin zaman sen, / nerede o dil ki senin sözüne cevap verecek?

Kara yüzlü olsa da senin zencin, senin Hintlin. / Sana ait olunca kara olmaktan ne gam!

Sokarsın kendi küpüne, hoş ve tek renk edersin. / Hepsi ruha dönüşür, senden iz ve ışık taşır.

Korkunun başını kes, tazimin boynunu vur. / Senin ihsanlarınla emanın olduğu yerde.

Biz hep yol başındayız, geçmektedir bir dünya. / Senin dünyandan gelen nefesin gözü aydın!

Gönül bu sabır üzere edepsizlik ettiyse hoş gör. / Bu savaşta senin askerin olma tamahı vardı.

Köpek her yana hırlasa da senin semtine doğru havlar/ulur. / Onu aslan kabul et, belki ziyanın (?) olur.

Hey, sabah şarabı vaktidir, şarap ver; mahmuruz hep, / ver de can bir nefeslik, himayende sarhoş olsun.

Kadehe bakarsın, hemen ferahlık verici olur. / Kurt, Kehf köpeğini görünce senin çobanın olur.

Herkes uyudu da iki mahmur böyle uyanık. /Senin gizli saklın olan küplere bir bakıver.

Baş ayak sarhoş olur, sen ne istersen olur. /Erişir, nasıl erişmez, senden erişir olunca!

Hele derviş içsene, işte koca kadeh geldi. / Sana ait olunca gevşek olmak da nedir?

Bugün oturduk işrete ta gece vaktine dek / şarap ve çalgı mı eksilir anlatışın (?) oldukça!

Hepsinin başına toprak! Bu devlet eteğini tut. / Bu toprağa oturdun mu hepsi sana ait olur.

Onun şarabını iç, hep o ol, altı yöne kulak verme. / Kulağımı iki üç eşek çeksin isteme.

Bu şiir, Furûzanfer neşrinde “799. Gazel” olarak yer almaktadır¹⁰. Tarafımdan yapılan yukarıdaki tercümeyle karşılaştırmak bakımından bu şiirin, Gölpınarlı tercümesinde 7. ciltte yer aldığını belirtelim¹¹.

Bu gazelde müphem görünen kimi hususlar, *Divân-ı Kebîr* üzerinde yeni çalışmalara teşvik edici unsurlar olarak değerlendirilmelidir. Bu hususlardan birkaçına burada değinelim.

a) Sekizinci beytin ikinci mısraında geçen «زبان» (*ziyân*) kelimesi ilk bakışta anlam bakımından iğreti görünmektedir. Beyti okuduğumuzda, bu kelime, Türkçede de kullanımda olan “ziyan” kelimesi olmayabilir mi, sorusu beliriyor zihinde. Furûzanfer neşrinde ve Gölpınarlı’nın esas aldığı Konya nüshasında böyle kaydedilmiş olan kelime, «زبان» (*ziyân*) değil de «ژبان» (*jiyân*) olabilir mi? Bu soruya cevap için tenkitli neşirde nüshalara bakmak ilk yol olarak görülmektedir. Oysa belirtildiği gibi en eski nüshada ve tek tenkitli neşirde «زبان» yazılıdır. Öte yandan «ژ» harfinin eski metinlerde çoğu kez «ز» yazıldığı da bilinmektedir. Bu durumda anlam yönünden bir irdeleme yapmak gerekecektir. Dolayısıyla yazma nüshalarda geçen kelimelerin anlama uygunluk yönünden de irdelenmesi, ihtiyatı elden bırakmamak şartıyla gereklidir. Mevcut metne göre yapılan tercümeyle bir kez daha bakalım burada:

Köpek her yana hırlasa da senin semtine doğru havlar/ulur,

Onu aslan kabul et, belki ziyanın (?) olur.

Gölpınarlı’nın nasıl tercüme ettiğine de bakalım:

Köpek her yana hırlar ama senin bulunduğun yere doğru havlar... Olur ya belki bir ziyanı dokunur sana; arslan say onu.

Bu beyitte muhatabın kimliği, beyte anlam vermede işimizi kolaylaştırabilir. Beytin başından beri “sen” zamirinin çoğu yerde (bir iki beyit hariç) maşuka veya murâda/mürşide, başka bir ifadeyle aşkın (*müte’âlî*) bir kişiye/varlığa tekabül ettiğini düşünebiliriz. Oysa bu beytin mevcut haliyle anlamında böyle aşkın bir varlığa zarar ziyân gelme ihtimalinden söz edildiği söylenebilirse de bu ihtimalin, şiirin genel havasıyla intibakının olabilirdiği de tartışmalıdır.

Öte yandan söz konusu kelimeyi «ژبان» (*jiyân*) okumamız halinde nasıl bir anlam verilebileceğine bakalım. «زبان» kelimesine sözlüklerde, “kızgın, öfkeli, kükreyen, yırtıcı” anlamları verilmiş. Örneklendirmede de hemen hemen her sözlükte «شیر زبان» (yırtıcı aslan) sıfat tamlamasına rastlarız. Ayrıca pek çok Farsça metinde bu tamlama karşımıza çıkar. Dolayısıyla «زبان» kelimesinin daha ziyade “aslan” ile ilişkili bir sıfat olduğunu söylemek yanlış olmaz. O halde bu beyitteki kelimenin «زبان» değil de «ژبان» olduğunu varsayarsak beyte nasıl bir anlam verebiliriz? Mevcut haliyle kelime isimken bu varsayım sonucu sıfat olacaktır, ama

¹⁰ *Kulliyât-i Şems yâ Divân-i Kebîr*, Haz. Bedüzzemân Furûzanfer, c. 2, s. 142.

¹¹ Mevlâna Celâleddin, *Divân-ı Kebîr*, Çeviri: Abdülbâki Gölpınarlı, c. II, İstanbul 1974, s. 317-318.

isim yerine geçmiş bir sıfat. Muhtemelen anlam şöyle olacaktır (Gölpınarlı'dan "olur ya" ibaresini ödünç alarak):

"Köpek her yana hırlasa da senin semtine doğru havlar/ulur,
Onu aslan kabul et, olur ya belki senin kükreyen aslanın olur."

Zannımca bu anlam şiirin bütünlüğüne daha uygun durmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

b) On dördüncü beytin ikinci mısraındaki son kelime Furûzanfer neşrinde «بیان» (*beyân*) şeklinde kayıtlıyken, yukarıda zikri geçen Konya Mevlâna Müzesi nüshasında «بنان» (*benân*) şeklinde yazılıdır. Tercümesinde genelde Konya Mevlâna Müzesi nüshasını esas alan Gölpınarlı, burada kelimenin «بیان» beyan şeklini tercih ederek tercümesini yapmıştır:

Hele bugün, ta geceye dek işrete daldık; senin anlatışın varken şarap mı eksilir, çalgı mı?

Bu beyitte Gölpınarlı'nın tercihi (esas aldığı nüshayı dikkate almayı) isabetli olabilir de yine de bir soru işareti zihinde kalmaktadır. Bu beyitte anlatış, ifade anlamındaki «بیان» (*beyân*) değil de parmak anlamındaki «بنان» (*benân*) tercih edilebilir mi? "Beyân" kelimesi daha akla uygun görünmekte ve tercümede de zorluk çekilmemektedir. Diğeriyse biraz garip durmaktadır. Buna karşın daha farklı bir bakış açısından bakıldığında tercih edilebilir mi diye üzerinde durmak gerekir yine de.

c) Bu gazelde son olarak bir hususa daha değinebiliriz. Makta (son) beytin ilk mısraında «شش گوش» (*şes-gûş*) ibaresi müphem bir ibare olarak değerlendirilebilir de şimdilik onu geçerek aynı beytin ikinci mısraındaki «خر» (*her*) ile «گوش» (*gûş*) kelimelerine bakalım. Bu kelimelerin yan yana gelişi, özellikle yazma nüshalarda iki kelime arasında yeterli boşluk bulunmayışı çeldirici olabilmektedir.

Beytin metnini ve kendi okuyuşuma uygun tercümesini bir kez daha görelim:

می او خور همه او شو سر شش گوش میاش مطلب که دو سه خر گوش کشان تو بود

Onun şarabını iç, hep o ol, altı yöne kulak verme. / Kulağını iki üç eşek çeksin isteme.

Bu beytin Gölpınarlı tarafından yapılan tercümesi ise şöyle:

Onun şarabını iç, tümünden o ol; altı yana kulak verip durma; iki üç tavşanın seni sürüyüp çekmesini dileme.

Belirttiğimiz gibi bu tür kelimelerin yan yana gelişi çeldirici olabilmektedir. Bizce iki ayrı kelime olan «خر» ve «گوش» kelimelerini tek bir kelime gibi de okumak mümkündür. Bu durumda mısraa verilecek anlam epeyce farklı hale gelmektedir. Nitekim Gölpınarlı da bu iki kelimeyi tek kelime olarak okuyup ona göre anlam vermiştir. Burada güçlüğü gidermek için öncelikle mısraı oluşturan birleşik cümlenin sözdizimi üzerinde durmalıyız.

Türkçede olduğu gibi Farsçada da “kulak çekmek” deyimi kullanılmaktadır. Bir de “kulağından çekip götürmek” ifadesi var Türkçede. Farsçada «گوش کشیدن» Türkçedeki iki ifadeye de karşılık gelebilmektedir. Meselâ Mevlâna bir gazelinde buna rastlarız:

آمدهام که تا به خود گوش کشان کشانمت¹²

Seni, kulağımı çekerek kendime çekip getirmeye geldim.

Öte yandan Mevlâna'nın hem *Mesnevi*'de hem de *Dîvân-ı Kebîr*'de «خر» (her/eşek) imge veya sembolü sıklıkla kullandığı görülür. Ayrıca, incelediğimiz gazelde söylemine baktığımızda da bu imgenin kullanılmış olması gazeli güçlendirmekte, anlamı pekiştirmektedir. Dolayısıyla bu öncüllere dayanarak ele aldığımız gazelin son mısraına Gölpınarlı'nın verdiği anlamın isabetli olmadığını söyleyebiliriz.

Sonuç

Bu kısa değerlendirmeden yola çıkarak, *Dîvân-ı Kebîr* üzerinde yapılacak çalışmaların iki boyutta ilerlemesi gerektiği söylenebilir. Birincisi, *Dîvân-ı Kebîr*'deki gazellerin aslına en yakın şekilde metinlerinin tespit çalışmaları, eserin nüshaları bilimsel yöntemlerle irdelenip karşılaştırılarak yapılmalıdır. Bu konuda şimdiye dek gerçekleştirilmiş çalışmalar, hepsinden önemlisi Furûzanfer'in yaptığı tenkitli neşir, bu yolu büyük ölçüde kolaylaştırmışsa da eserin hacminin büyüklüğü, nüshaların tasnif farklılıkları gibi güçlüklerle de baş etmek gerekecektir.

İkincisi, özellikle metin şerhi geleneğimizin ve dilbilimin imkânlarından yararlanarak *Dîvân-ı Kebîr*'deki şiirlerin anlambilim yönünden tahlil edilmesi ve tenkitli neşir yoluyla tespit edilen metnin anlamsal sağlamasının yapılması da önem taşımaktadır.

¹² *Kulliyât-i Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*, Haz. Bedîuzzemân Furûzanfer, c. 1, s. 194, Gazel: 322.